

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

Ա. ԷԶՄԻԱԾՆԻ ԵՎ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԶԱՎԱԿԸ

1969 թվականի նոյեմբեր ամսվա մեջ համաժողովրդական խանդավառությամբ և պետական նախաձեռնությամբ ու հովանավորությամբ տոնվեց Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի և հայ ժողովրդի տաղանդավոր գավակ, մեծն Կոմիտաս վարդապետի ծննդյան 100-ամյակը:

Անցնող տարին արդարև եղավ հոբելյանական տարի:

Աշնան առաջին օրերին, համաժողովրդական ցնծությամբ տոնեցինք մեր քնարերգության հանճարեղ վարպետ Հովհաննես Թումանյանի ծննդյան 100-ամյակը:

Հոկտեմբեր ամսվա մեջ նույնպիսի սրբազին խանդավառությամբ, միջեկեղեցական ու ազգային մակարդակի վրա Մայր Աթոռում, ներքին և արտառանձանյան մեր բոլոր թեմերում ճշվեց Հայոց Հայրապետի ծննդյան 60-ամյակն ու գահակալության 14-րդ տարեդարձը:

Նոյեմբերին՝ Կոմիտաս վարդապետի ծննդյան 100-ամյակը:

Սույն հոբելյանական հանդիսությունները վերածվեցին համաժողովրդական փառատոնի, և որին իրենց մասնակցությունը բերեցին նաև մեր ժողովրդի և հայ մշակույթի բարեկամներն ու հիացողները:

Կոմիտասը իր երաժշտական վաստակով արժանավորապես կանգնել է աշխարհափոշակ մեծ երաժիշտների լուսն փառանգում:

Կոմիտասյան երգով հայ մշակույթը մի անգամ ևս արժանավորապես ներկայացավ աշխարհին և մարդկությանը:

Հայոց Հայրապետը իր 1969 թվականի հունվար 24 թվակիր սրբատառ կոնդակով հրահանգում էր՝ այս տարի հոկտեմբերի 12-ին, Սրբոց Թարգմանչաց կիրակի օրը, բոլոր հայ եկեղեցիներում հոգեհանգստյան հանդիսավոր արարողություններ կատարել, ոգեկոչել հիշատակը մեծ վարդապետի և մի անգամ ևս արժևորել նրա մեծ վաստակն ու գործը մեր մշակույթի պատմության մեջ:

Հայրապետական նույն գեղեցկահյուս կոնդակում Հայոց Հայրապետը այնքան ճշգրտորեն ու պատկերավոր արտահայտությամբ հաստատում էր, որ.

«Սողոմոն, նախախնամության ընծան եղավ՝ սուրբ Էջմիածնին: Կոմիտաս վարդապետ սուրբ Էջմիածնի ընծան հանդիսացավ՝ հայ ժողովրդին»:

Արժան և իրավ:

Կոմիտասը վերածնվեց ս. Էջմիածնի կամարների տակ որպես հայ և հայրենասեր, կազմակերպվեց որպես մտածող, արվեստագետ ու հայ երգի ճշմարիտ վարդապետ, իր հոգին բացավ հայոց պատմության խորհրդին ու շնչին, ինչպես մեր անցյալի այլ եռամեծ վարդապետները, և ս. Էջմիածնի լույսի և օրհնության ներքո եղավ այն, ինչ եղավ, և սույն կանգնեց իր մեծ առաքելության:

«Մայր Աթոռո՞ր հոգևոր դպրոցը, ուսման տարիներու ընթացքին, լույս և ձև տվա՞լ անոր միտքին, հոգիին, և անեցա՞ն անոր շնորհքները Փրկչի Իշման սեղանի ահեղ գործողությամբ», — գրում է Հայոց Հայրապետը:

Կոմիտաս վարդապետը իր կյանքի 20 տարին անցկացրել է ս. Էջմիածնի հովանու տակ: Էջմիածնի խորհրդի, մթնոլորտի հետ նա կապված է եղել ու մնացել իր հոգու բուրյո թելերով և իր ստեղծագործական ներշնչումներով:

Արդարև, Էջմիածնում շատ բան կա կապված մեծ վարդապետի սուրբ անվան և անմահ գործի հետ: Վանական մթնոլորտը, Էջմիածինը իր պատմությամբ, իր առաքելությամբ ու դերով, հոգեհարազատ է եղել Կոմիտաս վարդապետին: Այս իմաստով երբեք պատահականություն չէր հայրապետական մաղթերգի գրի առումն ու կոմիտասյան դաշնակորումը Մայր Աթոռում:

**Ամեն հայի սրտից բխած,
Լսիր այս ձայն, ո՛վ Աստված,
Երկար կյանք տուր Հայրապետին,
Երկար օրեր Հայոց Հոր:
Տե՛ր, անասան պահիր Դու միշտ
Քո իսկ հիմնած Մայր Աթոռ:**

Էջմիածնում դատարկարկված բազում սերունդների և այդ թվում նաև Կոմիտասի երախտագիտական, որդիական խոսքն է այս՝ ուղղված ս. Էջմիածնին:

Էջմիածնում հասունացավ, կազմակերպվեց մեծ երածիշտը, որպես «ձիթենի պողալից», հայոց Աստծու և համագային այս մեծ Տան մեջ, այս դարավոր հաստատության մեջ:

Վանքը, ճեմարանը դարձան Կոմիտասի ստեղծագործությունների դարբնոցը:

Էջմիածինն ու ճեմարանը նրան հոգևոր, մտավոր ու հայրենասիրական լիցք ու շունչ տվեցին, ներշնչում ու ոգևորություն:

Կոմիտասը Էջմիածնի կամարների տակ գտավ հայ երգարվեստի ինքնատիպ ակտոր և դարձավ մեր ազգային երածշտության սերմնացանը:

«Արարատ»-ի էջերում նա գրի առավ մեր երածշտական գոհարները, գրեց իր հիմնական գործերը, երածշտագիտական, տեսական, ազգագրական աշխատությունները: Էջմիածնի ձեռագրաց մատենադարանի մեջ նա իր շնորհալի գլուխը խոնարհեց մագաղաթյա ձեռագրերի, երածշտական հրաշալիքների վրա և երկար տարիներ աշխատեց հայտնաբերելու հայ խազագրության մեծ գաղտնիքները և, որպես մեր երգարվեստի նոր Մեսրոպ, գտավ հայ հոգին մի անգամ ևս իր եկեղեցական և ժողովրդական երգե-

րի մեջ և, որպես բազմաճյուղ երգահան, գծեց այն ուղիները, որոնցով պետք է ընթանար հետագային հայ երգարվեստը:

Էջմիածնի մթնոլորտում և ճեմարանի հարկի տակ նա կոմիտեց նաև որպես մեծ հայրենասեր:

Այդ օրերին Էջմիածնի Գևորգյան ճեմարանը մի սրտառույշ մանրանկարն էր Արևիկյան և Արևմտյան Հայաստանների: Հայոց աշխարհը գալիս ավազանվում էր վանքի մեջ և ճեմարանում: Կոմիտասը ամեն քայլում լսում էր հայոց պատմության շունչը, հայ երգարվեստի թանկագին մասունքները որպես սրբություն, ոգի, սպրում ու խոովք, հուզում ու տեսիլք, ու նրա միտքը պայծառանում էր, ողողվում հայոց երկինքներից իջնող լույսով և խորհուրդով:

Կոմիտասը գտավ հայ երգը, հայի ոգուն բնորոշ տիպականը, մեր երգարվեստի արմատները ու այն պեղեց հարազատորեն, մաքրագործեց ավելորդ տարրերից, բյուրեղացրեց իր ստեղծագործական քուրաչի մեջ, դարձավ նրա խանդավառ գիտական հետազոտողն ու առաքյալ՝ դասական պարզությամբ ու քնքշությամբ, ու գտածը վերադարձրեց իր ժողովրդին. «Ջրոյս ի քոյոց քեզ մատուցանեմ, հայ ժողովուրդ»:

Կոմիտաս վարդապետը հրաշք երևույթ էր, մի նոր հայտնություն մեր երածշտական մշակույթի պատմության մեջ:

Կոմիտաս վարդապետը միաձուլ ամբողջություն է որպես հոգևորական, երածշտագետ, գիտնական ու հայրենասեր:

Եվ որպես այդպիսին էլ նա միշտ մնաց, ինչպես բովանդակ մեր ժողովրդի, այնպես էլ Մայր Աթոռի, նրա գահակալների, նրա լուսամիտ միաբանների սիրո, քաջալերանքի ու պաշտամունքի առարկան:

1915 թվականին եկավ մեծ ու մահաբեր մրրիկը. լո՛ւնց նրա սրբազան քնարը, խոստումնալից հասունության վառ զարնան օրերին:

Փշրվեց նրա արվեստագետ ու զգայուն հոգին. նա դարձավ կենդանի մահատակ 20 տարի:

Ընկավ մեծ արվեստագետը, ու կիսավարտ մնացին հայ երածշտական արվեստի մեծ գործերը, մտահղացումներ, ինչպես «Սասունցի Դավիթ»-ը, «Սասնա քաջեր»-ը, «Վարդան սպարապետ Մամիկոնյան»-ը, խազերի ուսումնասիրության և վերանման գործը, հայկական երածշտանոց հիմնելու և երածշտագիտական գիտությունը զարգացնելու ծրագիրը:

Կոմիտասի ողբերգական կյանքը խորհրդանշում է մեր ժողովրդի պատմական դառը ճակատագիրը:

Կոմիտասը, սակայն, վերածնվեց իր ժո-

ղովորդի ու իր հայրենիքի հետ, իր կյանքով, իր ձգտումներով, երազներով և ստեղծագործությամբ:

Նա մարմնավորում է մեր ժողովրդի ցկառագիրը, հանճարը, պայքարը, ճակատագիրը, ու նաև նրա վերածնունդն ու հաղթանակը:

Երգը չի մեռնի, ճառագայթը չի գեղեզմանվի:

1936 թվականին նա եկավ հայրենիք, որպես ճշխար, որպես սրբություն, հավերժացած ու անմահացած ապրելու համար հայրենի հողի վրա, իր հարազատ ժողովրդի սրտում:

Կոմիտասյան երգը այսօր սեփականությունն է ամեն հայ հոգու:

Այսօր մեր վերածնված կյանքի մեջ, մեր հաղթական և հերոսական երթի մեջ կա՝ հորովելը Կոմիտասի, կա՝ զարուհը Կոմիտասի, կա՝ յո-յոն սեզ Սիփանա քաջերի, որպես ազգային ինքնաճանաչման և գոյատևման անխորտակելի ազդակ, իր ազգային բուրմունքով և համամարդկային խորությամբ:

Ինչքան գեղեցիկ են և թելադրական՝ Հա-

յոց Հայրապետի կոնդակի հետևյալ սրտառու խոսքերը.

«Նաև Կոմիտաս, վարդապետ արդար, երգը նոր Հայաստանի: Այդ քու երգդ է, որ քեզի կու գա: Այդ երգի թելերով ամբողջ ազգը հայոց, որ ի Հայաստան և ի սփյուռս աշխարհի, երախտապարտ սիրով կխոնարհի քու հիշատակիդ և մեծ գործիդ առջև, քու տեսիլքներով հավետ հավատարիմ մնալու սրբազան ուխտով:

Այսօր Հայոց Հայրապետը օրհնություն և անթառամ պսակ կբերե քեզի՝ սուրբ Էջմիածնեն, ծննդավայրը քո լույս հոգիի»:

Հայոց Հայրապետի հետ բովանդակ հայությունը այսօր ծնկի կգա ս. Էջմիածնի և մեր ժողովրդի տաղանդավոր զավկի՝ եռամեծ Կոմիտաս վարդապետի գործի և հիշատակի առջև:

Կոմիտասը միշտ մեզ հետ է, հարազատ, ժամանակակից և հասկանալի:

Փառք Կոմիտասը ծնող մեր արի ու բարի, տաղանդավոր ժողովրդին:

Կոմիտասի անձի և գործի մեջ մի անգամ ևս համաշխարհային չափանիշով արդարորեն փառավորվեց հայ մշակույթը:

